

Україна/Росія: військовополонені

За останні кілька місяців Моніторингова місія ООН з прав людини в Україні опитала 159 військовополонених (139 чоловіків і 20 жінок), які трималися в полоні Російською Федерацією (включно з пов'язаними з нею озброєними групами), і 175 військовополонених (усі чоловіки), які утримувалися Україною.

Перш ніж я розповім про наші висновки в деталях, важливо підкреслити, що Україна надала нам конфіденційний доступ до військовополонених у місцях інтернування, де ми з ними спілкувалися. Оскільки Російська Федерація не надала нам такого доступу, ми опитували українських військовополонених після їх звільнення.

Також необхідно зазначити, що фундаментальне зобов'язання держави - поводитись гуманно з усіма військовополоненими, яких вона утримує, на всіх етапах - від взяття в полон до звільнення та репатріації. І Україна, і Російська Федерація є сторонами Третьої Женевської Конвенції, яка встановлює вимоги до поводження з військовополоненими.

Ми ґрунтуємо наші висновки на інформації, яку ми отримали під час проведення конфіденційних інтерв'ю з військовополоненими, а також свідками та родичами військовополонених; ми також застосовуємо методологію Управління ООН з прав людини та дотримуємось стандарту доказування «достатні підстави вважати».

Я почну з поводження з військовополоненими з числа Збройних сил України, які перебували у полоні Російської Федерації.

Одразу після захоплення деяких з них побили або пограбували їхні особисті речі. Потім військовополонених транспортували до місць інтернування, у спосіб, що викликає занепокоєння. Військовополонених часто перевозили в переповнених вантажівках чи автобусах, іноді вони не мали доступу до води чи туалету більше доби. Їхні руки були зв'язані, а очі заклеєні клейкою стрічкою так щільно, що залишилися рани на зап'ястках і обличчях.

Після прибуття до певних місць інтернування військовополонені проходили так звані «процедури прийомки», які часто являли собою тривалі побиття, погрози, цькування собаками, роздягання та тривале перебування у незручних позах. Свідки повідомили нам про загибель щонайменше одного військовополоненого під час такої «процедури прийомки» в колонії біля Оленівки в середині квітня 2022 року. Ми отримали твердження про вісім таких смертей там же у квітні 2022 року і працюємо над їх перевіркою.

Переважна більшість опитаних розповіли нам, що під час інтернування їх катували та піддавали жорсткому поводженню. Каткування та жорстоке поводження застосовувалися не лише аби змусити військовополонених надати військову інформацію чи свідчити про ймовірні злочини. Щоденною практикою, за словами опитаних військовополонених, було їх залякування та приниження. Військовополонені описували нам, як їх били, у тому числі кийками, киянками та

ногами, катували електричним струмом за допомогою шокерів та військового телефону, відомого як ТАПік.

Чоловік, якого катували в колонії біля Оленівки, розповів нам, як члени пов'язаних з Російською Федерацією озброєних груп, я цитую, *«приєднали дроти до моїх геніталій і носа та били мене струмом. Вони просто розважалися, і їх не цікавили мої відповіді на їхні запитання»*.

Інші описані форми фізичного насильства включали поранення ножем, поранення з травматичної зброї, погрози зброєю, імітації страти, підвішування за руки чи ноги та завдання опіків сигаретами. Ми також задокументували різні форми сексуального насильства, як-от підтягування жертви чоловічої статі за мотузку, прив'язану до його геніталій, або роздягання жертв силою у поєднанні із погрозами зґвалтуванням.

Ми опитали 20 військовополонених жінок після звільнення з колонії біля Оленівки, та інших місць інтернування у Донецьку та в Російській Федерації. В колонії під Оленівкою опитані військовополонені-жінки не зазнавали фізичного насильства, але описували психологічні муки, бо чули крики військовополонених чоловіків, яких катували в сусідніх камерах. Одна зі свідків сказала нам, цитую: *«Я досі не можу витримати звуку клейкої стрічки. Охоронці використовували її, щоб знерухомити своїх жертв і почати їх катувати»*.

Втім, кілька жінок, які перебували в інших місцях, розповіли нам, що під час допитів їх били, катували електричним струмом і погрожували сексуальним насильством. Вони також піддавалися принизливому поводженню, яке становить сексуальне насильство, наприклад, коли їх примушували оголеними перебігати з однієї кімнати в іншу в присутності охоронців чоловічої статі.

В цілому, умови інтернування жахливі. Українські військовополонені розповідали нам про переповнені камери, погану гігієну та нестачу їжі та води. Деякі з них втратили до чверті своєї ваги, а багато хто часто непритомнів в неволі.

Лише кільком українським військовослужбовцям, з якими ми розмовляли, дозволили зателефонувати або написати своїм родичам.

Тепер зосереджусь на поводженні із військовополоненими, інтернованими Урядом України. Ми отримали достовірні твердження про свавільні страти осіб, які припинили участь в воєнних діях (*hors de combat*), і кілька випадків катувань та жорстокого поводження, які, за повідомленнями, були вчинені представниками Збройних сил України.

Ми задокументували випадки катувань і жорстокого поводження, переважно під час взяття в полон, перших допитів, або переміщень до транзитних таборів і місць інтернування. У деяких випадках російські військовополонені (з-поміж Збройних сил Російської Федерації та пов'язаних з нею озброєних груп) заявили, що їх били кулаками і ногами по обличчю і тулубу після здачі в полон і під час допитів представниками Збройних сил України.

У кількох випадках військовополоненим наносили ножові поранення або завдавали ударів електричним струмом із використанням військового телефону

«ТАПік» українські правоохоронці або військовослужбовці, які їх охороняли. Один з військовополонених згадував: *«Найбільше ми боялися військового телефону. Відчуття було жахливим. Все твоє тіло завмирало, а потім ти падав на бік».*

Багато хто повідомляв про погані і часто принизливі умови їхньої евакуації до транзитних таборів і місць інтернування. Їх, часто роздягнутих, трамбували у вантажівки або мінівени, зі зв'язаними за спиною руками.

Ми також задокументували випадки жорстокого поводження з російськими військовополоненими у виправній колонії в Дніпропетровській області, а також в кількох слідчих ізоляторах, включаючи так зване «вітальне побиття». Ми отримали твердження про поширену практику інтернування військовополонених в неофіційних місцях позбавлення волі, таких як підвали гауптвахт або військових штабів.

В розрізі питання забезпечення відповідальності маю зазначити, що Уряд України відкрив кримінальні провадження для розслідування заяв про застосування насильства щодо військовополонених з боку представників своїх збройних сил. Ми очікуємо на прогрес в цих справах.

Ми також висловлюємо стурбованість тим, що Уряд України продовжує переслідувати в судовому порядку членів озброєних груп, пов'язаних з Російською Федерацією, громадян України, за входження до цих озброєних груп. Нагадуємо, що в міжнародних збройних конфліктах судове переслідування комбатантів лише за участь у бойових діях заборонено міжнародним гуманітарним правом.

На завершення хотіла би наголосити на основоположному зобов'язанні держав гуманно поводитись із військовополоненими, яких вони утримують, на всіх етапах: від моменту взяття в полон до їхнього звільнення і репатріації; а також виділяти достатньо ресурсів для забезпечення цього зобов'язання. Інші країни, насамперед ті, які надають підтримку воюючим сторонам, мають зобов'язання відповідно до загальної статті 1 Женевських конвенцій забезпечувати повагу до міжнародного гуманітарного права всіма сторонами конфлікту.

Заборона катувань та жорстокого поводження є абсолютною, навіть - а скоріш, особливо - підчас збройного конфлікту. Запобігання катуванням починається з того, що незалежні спостерігачі мають доступ до осіб, позбавлених волі. Російська Федерація повинна на регулярній основі надавати повний, конфіденційний і безперешкодний доступ до військовополонених у місцях їх інтернування. Я повторюю наш заклик до влади Російської Федерації зробити це якнайшвидше.

Відповідальність також є складовою припинення та попередження подальших порушень. Я повторюю, що сторони конфлікту мають чіткі зобов'язання розслідувати і розпочинати судові провадження щодо всіх повідомлень про порушення міжнародного гуманітарного права щодо військовополонених, незалежно від їх приналежності або приналежності винуватців. Обидві сторони мають це робити справедливо, без затримок та неупереджено.

Дякую.